పాతమనుషులు

పోస్టుమన్ ఇచ్చివెళ్ళిన కవరు చింపి ఉత్తరం చదువుకునే సరికి రంగారావు ముఖంలో ఎంత మార్పు కలిగింది. మొదట ఆ ఉత్తరం ఎవరు రాసిందీ అతను పోల్చుకోలేక పోయాడు. కాని మరుక్షణంలోనే మరుపుతెర విడిపోయింది. జ్ఞాపకాల అట్టడుగున పడి నలిగిపోయిన వృత్తాంతం గుర్తుకు వచ్చింది. ఆ ఉత్తరం తన జాబుకి జవాబే. కాని ఆజవాబు రావటానికి రెండుసంవత్సరాల కాలం పట్టింది. ఒకప్పుడు ఆ జవాబుకోసం కన్నులు కాయలు కాచేట్టు ఎదురు చూశాడు. కాని తీరని ఆశాభంగం కలిగింది. అంతేకాదు. భరించలేని అవమానం కలిగింది. కాని.. కాని... ఇప్పుడు ఆ జవాబు తనలో ఏ ఉత్సాహాన్నీ కలిగించటం లేదు. మీదుమిక్కిలి మరిచిపోయిన బాధల్ని రేపింది.

విశాలని తను ప్రేమించాడు. కనీసం, ఒకప్పుడు ఆమెని ఆరాధించాడు. తన అంతస్తుకీ ఆమె అంతస్తుకీ తేడా ఉండొచ్చు. కాని హృదయగతమైన బాంధవ్యం బాహ్య పరిస్థితులకి అతీతమని తను వూహించాడు. అందుకే ధైర్యంగా పరిస్థితిని ఆమెకు తెలియబరుస్తూ ఉత్తరం రాశాడు. తనని సహృదయతతో అర్థం చేసుకోవలసిందని ప్రార్థించాడు. ఆమె జవాబుమీదే తన భవిష్యత్తంతా ఆధారపడి ఉందని సూచించాడు. ఒకవేళ ఆమె అన్యథా భావిస్తే తనని క్షమించి ఆవిషయం మర్చిపోవలసిందని ప్రాధేయపడ్డాడు. వీటన్నిటికీ జవాబుగా ఆమె మౌనం ధరించింది. మౌనంలోని అనిశ్చిత పరిస్థితిని భరించలేక ముఖాముఖీ మాట్లాడటానికి ఇంటికి వెడితే తనని ద్వారందగ్గిర చూసి ఆమె గభాలున తలుపు వేసుకుని లోపలికి వెళ్లిపోయింది. తన ముఖంలో నెత్తురు చుక్క లేకుండా పోయింది ఆక్షణం. తను నిశ్చేష్టుడైపోయాడు. బరువుగా అడుగువేసుకుంటూ వచ్చినదారినే వెళ్లిపోయాడు. ఇంత కర్కశంగా అవమానకరంగా, ఆమె తనపట్ల ప్రవర్తిస్తుందని ఎంతమాత్రం ఊహించలేక పోయాడు. ఆమెతో తనకి ఎక్కువ పరిచయం లేకపోవచ్చు, కాని కాలేజీలో చదివే రోజుల్నుంచీ ముఖపరిచయం ఉంది. తనతో ఎన్నోసార్లు ఆమె స్వేచ్ఛగా మాట్లాడింది. బూచిని చూసినట్లుగా అలా భయపడి పారిపోవలసిన అవసరం ఆమె కేమీ లేదు. పోనీ అంతతో ఆగితే పరిస్థితి మరోవిధంగా ఉండేది. తను ఎన్నడూ ఊహించని విధంగా ఆమె ప్రవర్తించింది. ఆ సంఘటన ఇంకా తన కళ్లకి కట్టినట్టుగా ఉంది.

భగ్నహృదయంతో ఆ ఉదయం తను ఆఫీసుకి వెళ్లాడు. తను అదోవిధంగా ఉండటంచూసి మిత్రులంతా పరిహాసం చేయసాగారు. ప్రేమవ్యవహారంలో పడి ప్రపంచం మర్చిపోయావన్నారు. తను విశాలకి రాసిన ఉత్తరం విషయం వాళ్లందరికీ ఎలాగో తెలిసిపోయింది. తన సాహసానికి వాళ్లందరూ అబ్బురపడి తనని అభినందించారు. కాని తన మనసులోని తుఫాను సంగతి గ్రహించగల మిత్రుడు ఒక్కడూ లేడు.

తను పరధ్యానంగా ఏదో పనిచేసుకొంటుంటే బంట్రోతు వచ్చి మేనేజర్‌గారు రమ్మంటున్నారని చెప్పాడు. తన గుండెల్లో రాయిపడ్డది. భయం భయంగా వెళ్లాడు. తనని చూసీ చూడగానే ఉగ్రరూపం దాల్చి మేనేజర్ "నేరం ఒప్పుకుంటున్నావా?" అని అరిచాడు. తనకి ఒక్కక్షణం మతి తప్పినట్లయింది. ధైర్యంచేసి హీనస్వరంతో అడిగాడు "నేరమేమిటి సార్?"

"హితశ్రీ"

"సిగ్గులేక నేరమేమిటో అడుగుతున్నావా? ఈ ఉత్తరం రాసిం దెవరు? నువ్వేనా?"

డ్రాయర్‌లోంచి ఓ ఉత్తరం తీసి తన కళ్లమీదికి విసిరికొట్టాడు మేనేజర్. ఆ ఉత్తరం చూడగానే తన పైప్రాణం పైనే పోయింది. ఎంతపని చేసింది విశాల! తనంటే ఆమెకిష్టం లేకపోవచ్చు. కాని అంత మూర్ఖంగా, రాతి గుండెతో ప్రవర్తించాలా? తనతో ఒక్కమాట చెబితే సరిపోయేదిగదా! "ఏం మాట్లాడవేం?"

తను ఏమీ అనలేక తలూపాడు.

"నిన్ను డిస్మిస్ చేశాను, ఫో" అరిచాడు మేనేజర్.

తనకి కాళ్లు వణికాయి. ఉద్యోగం ఉంటేనే తనకి రోజు గడవదు. ఇక లేకపోతే దిక్కేమిటి?

"పైకి వస్తావు, బాగుపడతావు అనుకున్నాను. తిన్న ఇంటివాసాలు లెక్కపెడతావనుకోలేదు. ఛీ—నీ ముఖం చూడటం పాపం. వెళ్లిపో" అన్నాడు మేనేజర్. తనేదో చెప్పాలని నోరు విప్పాడు. నెమ్మదిగా అన్నాడు. "క్షమించండి కాని నేను మనస్ఫూర్తిగా విశాలని ప్రేమించాను."

"షటప్. తాహతెరిగి మాట్లాడు" అన్నాడు మేనేజర్.

నెమ్మదిగా బయటికి వచ్చాడు. తన తాహతు! తను పొరపాటే చేశాడు. తాహతు లేని పని చేశాడు. మేనేజరు గారమ్మాయి తను ఆలోచించలేదు. కేవలం విశాల అనే ఒక స్నేహితురాలిని ఆరాధించి ఆమెకి మనసిచ్చాడు. తిన్న ఇంటివాసాలు లెక్కపెట్టాడట తను! తను, ఉద్యోగం లేక అవస్థపడుతున్న రోజులలో మేనేజర్ దయతో ఉద్యోగం ఇచ్చినమాట వాస్తవమే. కాని అంతమాత్రానికే ఆయన అలా ఎందుకనుకోవాలి? తను చెప్పేది వినటానికికూడ ఆయనకి ఓపికలేదు. నేరంమోపాడు. తన జవాబు వినే అవసరంకూడా లేదనుకున్నాడు. మాట అనగానే మండిపడ్డాడు. తన అంతస్తు తక్కువైతేమాత్రం తను మనిషికాడా? తనేం అసభ్యంగా ప్రవర్తించలేదే! ఎంత అనాలోచితంగా అహంకారంగా మాట్లాడుతారు మనుషులు !

ఆఫీసులోకి వచ్చాడు తను. అందరూ తనని చూచి లేనిపోని సానుభూతి వెలిబుచ్చారు. అసలు తను అంత అనాలోచితంగా ఉత్తరం రాయకుండ ఉండాల్సిందని అన్నారు. ఆరోజున అందరూ తనని అభినందించారు. ఈరోజున తనవల్ల తప్పు పడుతున్నారు. ఫలితాన్ని బట్టి చేసినపనుల్ని సమర్థించటమో దుయ్యబట్టటమో, వాళ్ళ కలవాటు. కాని తనపద్ధతి అదికాదు. తను సరియైన మార్గం అనుకుంటే ఫలితం ఏమైనా తప్పక అనుసరిస్తాడు. కనుక గతించిన దానికి తను విచారించాల్సిన అవసరంలేదు. ఎటొచ్చీ మనుషుల మనస్తత్వాన్ని కొంతతెలుసుకో గలిగాడు. తను ఆఫీసు విడిచి బయటికి నడిచాడు తను. మనసంతా చికాగ్గా వుంది. ఉద్యోగం పోయింది. అవమానానికి గురైనాడు. మనసు విరిగింది. కావాలనుకున్నది లభించలేదు. కాని అందుకోసం తను బాధ పడటం లేదు. ఆప్తులనుకున్నవాళ్ళు విసిరి కసిరికొట్టారు. అది మానని గాయం.

తను అలా కుంగిపోయిన మనసుతో నడుస్తుంటే, తనని ఎక్కడ చూశాడోకాని కొట్టులోంచి గబగబ పరుగెత్తుకొచ్చి నడి బజార్లో నిలేశాడు సుబ్బారావు. అతనికి తను వంద రూపాయలు బాకీ వున్నాడు. తను యిస్తానన్న గడువుకి ఇవ్వనిమాట నిజమే. అయినా అంత అసభ్యంగా అతను ప్రవర్తిస్తాడనుకోలేదు. తప్పక వచ్చేనెల తీరుస్తానని మాటిచ్చినా అతను వినలేదు. పైగా ఆమాట అనగానే అతను వెకిలిగా నవ్వి ఎగతాళిగా అన్నాడు. 'ఉద్యోగం ఉన్నప్పుడు లేదు గానీ, ఉద్యోగం పోయింతర్వాత తీరుస్తావులే వయ్యా మహా! '

ఆమాటల్లోని చులకనతోకూడిన అవమానం కంటె ఎక్కువగా ఆశ్చర్యం వేసింది. తనకి తన ఉద్యోగం పోయిందన్న విషయం అప్పుడే సుబ్బారావు కెలా తెలిసింది ?

"ఆవిషయం మీకెలా తెలిసింది?" అని, అడిగాడు తను.

"ఏవిషయం?"

"అదే. ఉద్యోగం పోయిందన్న విషయం"

"మీతోటి ఆఫీసు గుమాస్తాలు పొద్దున్నే అనుకున్నారు. హెడ్‌గుమాస్తాగారు చెప్పారట. మేనేజరు గారమ్మాయితో మీరేదో వ్యవహారం జరపబోతే ఆయన తెలుసుకుని డిస్మిస్ చేసె

స్తానని పొద్దున ధాం ధూం చేశారట. పనిమీద హెడ్‌గుమాస్తా గారు మేనేజరు గారింటికివెడితే ఆయనతో యీవిషయం అంతా చెప్పారట. నేను పనిమీద మీ ఆఫీసుకు ఇంతకిముందే వెడితే, సంగతి తెలిసింది. అవునుగానీ అదేంపనయ్యా. ఏదోపెద్దమనిషివని అనుకున్నాను గానీ మేనేజరుగారి కోటలోనే పాగావేసే ఘనుడివని అనుకోలేదే!''

గుక్కతిప్పకుండా సుబ్బారావు అలా చెబుతుంటే తను దిగ్భ్రాంతుడయాడు. అయితే, తన మిత్రులందరికీ యీ విషయం తనకంటే ముందే తెలిసిందన్నమాట. అయితే వాళ్ళన్న మాటలన్నీ తనని అపహాస్యం చేయటానికే నన్నమాట. తను తెలుసుకోలేకపోయాడు. స్నేహితులనుకున్నాడుగానీ ఇంతదౌర్భాగ్యులనుకోలేదు. తను కష్టంలోవుంటే వాళ్ళకి చెరలాటంగా ఉంది! తనేదో ఘనకార్యం చేశాడని తన భుజం తట్టారు. మేనేజరుమీద వాళ్ళందరికీ అంతో ఇంతో కోపంవుంది. బహుశా తనని ప్రశంసించటం తనేదో మేనేజర్ని అపఖ్యాతిపాలు చేశాడనే తృప్తితో కాబోలు. వాళ్ళలో కొందరికైనా తనమీద కూడా కోపంవుంది. తనమీద మేనేజరుకి ఏదో కొంత అభిమానం ఉందని ఈర్ష్య! ఇప్పుడు తనూ, మేనేజరూ ఇద్దరూ అవమానించబడ్డారనే తృప్తితో ఆక్కసు తీరేట్టు వ్యంగ్యంగా తనతో ప్రసంగించారు! ఎటువంటి మాయమైన మనస్తత్వం.

అంతా ఆలోచిస్తుంటే తనకి విరక్తి కలిగింది. తనేదో ఆలోచిస్తుంటే సుబ్బారావు భుజం తట్టాడు.

"బాకీ సంగతి ఏం చెప్పావయ్యా?"

బాకీ! ఎలా తీర్చగలడు తను! అతను నడిబజార్లో అలా అడుగుతుంటే తనకి చిన్నతనం వేసింది. తన ఉద్యోగం పోయిందని తెలిసినా, నిర్దయగా, ఎలా తీరుస్తావని అడుగుతున్నాడు కానీ కొన్నాళ్ళు గడువిస్తానులెమ్మని మాటైనా అనలేదు. అసహ్యం వేసింది. చేతికివున్న రిస్టువాచి తీసి సుబ్బారావు చేతిలో పడేసి అడుగు ముందుకివేశాడు తను. లోపల సంతోషించినా ఏదో మొహమాటమున్నట్టు "అబ్బెబ్బె.. రిస్టువాచి ఎందుకూ?" అని గొణుగుతూనే జేబులో వేసుకున్నాడు సుబ్బారావు. ఎందుకో పైపై మర్యాదలు!

కష్టాలు ప్రారంభమయ్యాయి. పొద్దుటినుంచి తిండితినలేదు. జేబులో డబ్బులేదు. అయినా ధైర్యం విడువక ఊరంతా ఉద్యోగం కోసం తిరిగాడు. కాళ్ళు బొబ్బలు కట్టాయి.. ఆకలి దహించసాగింది. పచ్చిమంచినీళ్ళతో కడుపునింపుకున్నాడు. ప్రపంచంలోని కుళ్ళుని, స్వార్థాన్ని, దయారాహిత్యాన్ని, పశుత్వాన్ని, ఆ ఒక్కరోజులో పూర్తిగా చూశాడు తను. ప్రపంచంలో మానవత్వం ఏమూలదాగిందో నని ఆశ్చర్యపోయాడు. అంతకుముందున్న ఆశావాదం అంతా అణగారి పోయింది. తనమనుష్యులు తన ఊరు, తనదేశం, తన ప్రపంచం అనేభావాలన్నీ తారుమారై పోయాయి. తీరని ద్వేషం, ప్రబలింది. అందరూ కలకలలాడుతూ ఊరంతా సందడిగాఉంటే తను ఒకమారుమూల దౌర్భాగ్యస్థితిలో ఆకలితో మాడుతూ మంచినీళ్ళతో కడుపునింపుకుంటూ దుర్భరజీవితం గడపవలసి వచ్చింది. తోటి మనుష్యులవలె ఎవరికీ తనసంగతి పట్టలేదు. చిన్నమొత్తం సహాయం చేసినవాడు లేడు. చిరునవ్వు చిందులాడే వయస్సులో ఎటు చూసినా ఏదో ఉద్రేకం కలిగేది తనకి. తనజీవితాన్ని అందరూ కలిసి దోచుకుంటున్నారు.

అయితే, బళ్ళు ఓడలూ, ఓడలు బళ్ళూ కాకపోవు. ఆరోజు ఉదయం తన జీవితానికి శుభోదయం. ఆనాటి శుభఘడియలో పోస్టుమెన్ అందించిన ఉత్తరం తన దుర్భర జీవితానికి స్వస్తి చెప్పింది. స్వగ్రామంలోని భూముల్లో మైకా గనులున్నాయని భూగర్భ శాస్త్రజ్ఞులు కనుగొన్నా

కాలగతిలో క్రమపరిణామం.... —ఎన్. రామకృష్ణ

రట. ఎందుకూ పనికిరాదని వదిలివేసిన తన నాలుగైదెకరాల బీడుకీ మంచి గిరాకీ తగిలింది. ఆస్థలం అమ్మాలని తను విశ్వప్రయత్నం చేశాడు. సాధ్యం కాలేదు. ఎందుకూ పనికిరాని చవిటిపఱ్ఱ అని ఎవరూ కొనటానికిరాలేదు. అదృష్టవంతుడే తను. దమ్మిడీ ఆదాయంలేని భూమి వేలఖరీదు చేసింది! అప్పటినుంచీ తన దశ మారిపోయింది. అందరూ తనని అభినందించిన వారే. తన ఉనికి అప్పుడు గానీ ఎవరకీ గుర్తు లేదు.

అంతేకాదు ఓడలు బళ్ళుకూడా అయాయి. యీవార్త తెలిసి తన గ్రామంలోని భూముల్ని చాలామంది పెద్ద ధర యిచ్చికొన్నారు. అందులో మేనేజరుగారు ఒకరు. పాపం, దురదృష్టవంతుడు. ఆయన కొన్న భూముల్లో గనులు లేక పోలేదుగానీ అవి లాభసాటికావట. ప్రత్యేకం ఖర్చులు గిట్టవట. మనిషి కుంగిపోయాడు పాపం. ఉన్న ఆస్తినంతా అమ్మేసి భూములు కొన్నాడు. చివరకి అవి ఎందుకూ కొరగానివని తెలుసుకున్నాడు. పెద్ద సంసారంకూడా. ఉద్యోగం వల్ల వచ్చే డబ్బుతో సంసారం గడపటమే కష్టం. అందులో సుఖజీవితానికి అలవాటుపడ్డ జీవులు. పై అంతస్థులో మెలిగినవాళ్ళు.

వ్యంగపూరితమైన మందహాసం రంగారావు పెదవులమీద తాండవించింది. ఉత్తరం మళ్ళీ ఒకసారి చూశాడు. ఒక్కక్షణం విశాలమీద జాలికలిగింది. ఎంత అభిజాత్యం!

"మీాకు వ్రాసిన ఉత్తరం జ్ఞాపకం ఉందనుకుంటాను. అప్పుడు అర్థం చేసుకోలేక పోయినాను. క్షమించండి?"

రెండేవాక్యాలు. ఎంత అభిమానం! ఓడిపోయినా పైమెట్టుమీాదే ఉండాలికాబోలు. నోరు విడిచి చెబితే స్వాభిమానం దెబ్బతింటుంది కాబోలు. తను ఆమె భావం అర్థం చేసుకుని రెక్కలు కట్టుకొని ఆమె ముందువాలాలి కాబోలు. యీ ఆలోచన ఆనాడేమైందో! హు! తన మనసు విరిగింది. లాభంలేదు. పాపం, విశాల! ఏదో గొప్ప సంబంధం వస్తుందని ఆశపడి తనని కాలదన్నింది. అప్పుడు రెండో పెళ్ళి సంబంధాలు మేనేజరుగారు ఆలోచిస్తున్నారని తెలుసుకొని ఎంత ఆశాభంగం చెందిందో! ఆ మధ్య యీవిషయం గురించి తనతో ఎవరో, అన్నారు. కాని తను అంతగా పట్టించుకోలేదు. యీ రెండు సంవత్సరాల్లో ఆమెని దాదాపు మర్చిపోయాడు తను. తనకెందుకు ఆమెని గురించి ఆలోచనలు? ఎలారాసి పెట్టివుంటే అలాగే జరుగుతుంది.

రంగారావు ప్రశాంతత కోసం కళ్ళు మూసుకుని పడక కుర్చీలో పడుకున్నాడు. కాని మనసులో విశాలమూర్తి మెదిలింది. ఆమెదీనంగా వుంది. జీవితకాలం అంతటినీ శాసించే వివాహ నిర్ణయం సమస్యగా తయారై ఆందోళన కలిగిస్తున్నప్పుడు ఆమె ముఖ భంగిమ ఎలా ఉంటుందో ఊహించుకున్నాడు. అతనికి జాలివేసింది. తను తలుచుకుంటే ఆ ప్రకటి పెదవులమీద తాండవించే విషాదం తొలగించి చిరునవ్వులు చిందింపచేయగలడు! కాని... ఊహు తను అందుకు సిద్ధంగాలేడు. చటుక్కున రంగారావుకి ఒక ఆలోచన కలిగింది. వెంటనే అతను లేచి బట్టలు వేసుకొని తను పూర్వం పని చేసిన ఆఫీసుకి వెళ్ళాడు. పాత మిత్రులు కనిపించారు. గౌరవం చేయబోయారు. యీసడించుకున్నాడు. ముభావంగా సమాధానం చెప్పాడు. అయినా వాళ్ళు చిన్నబుచ్చుకున్నట్టు కనిపించలేదు. తనకి గర్వం డబ్బుతోపాటు పెరిగిపోయిందని లోపల తిట్టుకుంటూ అయినా తను డబ్బుకలవాడు కనుక, తనతో వాళ్ళకి ఎన్నో అవసరాలు ఉంటాయి. కనుక కోపాన్ని దిగమింగుకొని చిరునవ్వులు తెచ్చిపెట్టుకుని వినయంగా మాట్లాడుతున్నారు. ఆశ్చర్యం వేసింది రంగారావుకి. అతను వెంటనే సరాసరి మేనేజరు దగ్గరికి వెళ్ళాడు. రంగారావునిచూసి మేనేజరు కొంచెం ఆశ్చర్యపడి, తికమకపడి సర్దుకొని "ఏంకావాలి" అన్నాడు. రంగారావు ఆయనవైపు ఒకసారిచూసి ఏమీ అనకుండా, ఉత్తరంతీసి ఆయనకిచ్చాడు. ఏమీా అర్థం కాక, తేరిపార ఉత్తరంవైపు రంగారావు వైపు చూచి మేనేజరు ఉత్తరం చదివాడు. ఆయన ముఖలక్షణాలు మారాయి. ముఖం ఎర్రబడ్డది. పెదవులు వణికాయి. అయినా నిగ్రహం తొణకకుండా అన్నాడు.

"ఏమిటిది?"

"ఉత్తరం. ఏమిటో నాకేం తెలుసుననుకుంటాను. పరిస్థితికూడా మీాకు తెలుసు. భార్య తీసుకోటానికి మీాకు ఆక్షేపణ ఏమైనావుందా?" నెమ్మదిగా అన్నాడు రంగారావు.

"భార్య? అంటే?"

"వివాహం జరగటానికి మీాకేమైనా అభ్యంతరం ఉందా?"

మేనేజరు కొంచెంసేపు ఆలోచించి ఆవేశాన్ని అణచిపెట్టుకుని అన్నాడు.

"అమ్మాయికి అభ్యంతరం లేకపోతే నాకేమీ అభ్యంతరం లేదు."

రంగారావుకి చెప్పలేని ఆనందం కలిగింది.. కర్కశంగా అన్నాడు.

"కాని నాకభ్యంతరం ఉంది"

ఈమాటలు విని మేనేజరు తెల్లబోయాడు. అవమానంతో అతనిముఖం కందగడ్డయింది.

"అయితే ఎందుకు వచ్చావు?"

"ఆరోజున నన్ను డిస్మిస్ చేశారు. యీరోజున విశాలని ఇంట్లోంచి డిస్మిస్‌చేస్తారా?"

వ్యంగ్యంగా నవ్వాడు రంగారావు. మేనేజరు ఏమీా అనలేదు. భరించలేని అవమానం అతని ముఖంలో ద్యోతకమైంది. రంగారావుకి ఇంక అక్కడ ఉండటానికి బుద్ధిపుట్టలేదు.

"సెలవు" అనేసి బయటికి వచ్చేశాడు.... గుమాస్తాలు ఏదో గుసగుసలాడుకుంటున్నారు. వాళ్ళవైపు ఒకసారి నిర్లక్ష్యంగా చూసి ఆఫీసు దాటి వచ్చాడు రంగారావు.

ఇన్నాళ్ళకి తను మాటకి మాట చెప్పగలిగాడు. అవమానం ఎంత చేదుగా ఉంటుందో ఊహించ చేయగలిగాడు.! మేనేజర్ని యింకా దులిపేసే వాడేను. కాని ఆయన ముఖంచూస్తే తనకి, కొంచెం జాలివేసింది. మనిషి రెండు సంవత్సరాలో బాగా మారిపోయాడు. ముఖం ముడుతలు పడిపోయింది. కష్టాలు మనిషిని ఎంత, కుంగదీస్తాయో ఆయనముఖం చూస్తే తెలుస్తోంది. పాపం, విశాల వివాహం అతనికో పెద్ద సమస్యగా తయారైనట్టు అతనివదనంలో దిగులు స్పష్టంగా కనిపించింది. తను వచ్చిన పని పొరపాటుగా అర్థం చేసుకొని ఉంటాడు. తను గతం మర్చిపోయి పరిస్థితుల్ని గమనించి సరిపెట్టుకుంటాడనుకున్నాడు కాబోలు ఒక్క క్షణం ఆశగా తనముఖంలోకి చూశాడు కాని తను కసిరి కొట్టేసరికి పాపం, చిన్నబుచ్చుకున్నాడు. తనకి కొంచెం జాలివేసింది. ఆవదనంలోని నిరాశా నిస్పృహల్ని విచారాన్ని తనుఒక్క మాటతో తుడిచివేయగలడు. ఒక్కమాట! అంతే, విషాద మేఘాచ్ఛాదితమైన ఆయన వదనం మరలా చంద్రికల్ని ప్రసరింపచేయగలదు. అందుకు తను సమర్థుడు. కాని.... కాని.... తన హృదయం అర్ధంకావటంలేదు. తన కష్టాలన్నిటికీ ఒక విధంగా ఆయన కారకుడు తనెందుకు ఆయనపట్ల జాలి దలవాలి?

ఆలోచిస్తూ నడవసాగాడు. రంగారావు అల్లంత దూరంలోనే అతనిని చూసి పరిగెత్తుకు వచ్చాడు సుబ్బారావు. అది గమనించి గానీ చూడనట్టుగానే ఊరుకున్నాడు రంగారావు.

"రంగారావుగారూ దయుంచాలి" సుబ్బారావు ప్రాధేయపడసాగాడు.

విషాదంగా నవ్వాడు రంగారావు. దయ! ఇప్పుడు అందరూ తన దయకోసం పాకులాడుతున్నారు. ఒకప్పుడు అది తనకి అతి అపురూపమైంది.

"కొంచెం గడువిప్పించండి. ఆగా పైనెలతో బాకీ తీర్చుకుంటాను"

గడువు! గడువు జీవితాన్నే మార్చివేయగలదు. కాని తనకది పూర్వం అలభ్యమైంది.

"గడువు కావాలా?" అన్నాడు వెటకారంగా

"చిత్తం" సుబ్బారావు వినయ విధేయతలు ఉట్టిపడేలా పైమీాది కండువా రెండు కొనలూ పట్టుకొని చేతులు జోడించాడు.

ఆపరిస్థితిని చూసి జాలిపడినా నవ్వాపుకో లేకపోయాడు రంగారావు.

పైమీాద కండువా లాక్కొని "లేదయ్యా భయపడకు"

సుబ్బారావు ఆమాటలోని వ్యంగ్యాన్ని అర్థం చేసుకోలేకపోలేదు. ఒకప్పుడు రంగారావు తిన్న,

వాచిని అతను ఇంచుమించుగా జప్తుచేశాడు. పరిస్థితులుతర్వాత తర్వాత మారిపోయాయి. వ్యాపారంలో పెద్ద దెబ్బతిన్నాడు. గతిలేక రంగారావు దగ్గర అప్పుతీసుకున్నాడు.

ఇచ్చేటప్పుడు రంగారావు ఇలాంటి పరిస్థితి కోసమే ఎదురుచూశాడు. తృప్తిగా నవ్వాడు రంగారావు. సమయానికి తిరిగి ఇవ్వలేక పోవటం వల్ల రంగారావు నిస్సంకోచంగా దావావేసి ఆస్తి జప్తుకు పెట్టాడు. రేపోమాపో జప్తు. ఉన్నట్టుండి గంభీరంగా ముఖం పెట్టాడు రంగారావు.

"ఏమైనా సరే, జప్తు ఆపటానికి వీల్లేదు. నేను ఖచ్చితమైన మనిషిని."

సుబ్బారావు మ్లానవదనంతో నిరాశగా నెమ్మదిగా అడుగువేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు. పాపం తనలా అవమానిస్తాడనుకుని ఉండడు. యింత నిర్దాక్షిణ్యంగా తనెలా తయారయాడు! తనలో జాలి నశించి పోతోంది. సుబ్బారావు పరిస్థితికి, తనకి లోపల అసలు జాలిలేక పోలేదు. ఆయన విచారవదనం తనకి బాధ కలిగిస్తూనే ఉంది. తలుచుకుంటే ఆవిచారాన్నంతా తను పారదోల గలడు. ఒక్కమాటతో అతని పెదవులు పై మందహాసాన్ని తాండవింపజేయగలడు. కాని, తను జాలిదలచవలసిన అవసరమేమిటి? ఎవరి ప్రవర్తన కనుగుణంగా వారు ఫలితాన్ని అనుభవిస్తుంటే మధ్య తనెందుకు జోక్యం కల్పించుకోవాలి ?

ఆలోచనలతో రంగారావు మనసు వేడెక్కింది. అతనికి విసుగు పుట్టసాగింది. ఎవరెవరో వ్యక్తులు అతని మనోవీధిలో గోచరిస్తున్నారు. అందరూ ఏదోతనని అభ్యర్థిస్తున్న వారే! తన ఉనికి ఒకప్పుడు ఎవరికీ పట్టలేదు. కాని తను ఉచ్చస్థితిలో ఉండగానే అందరికీ తను కావలసివచ్చాడు. బీదవిద్యార్థులు, బీదకుటుంబీకులు, మిత్రులు, పరిచయస్థులు అందరూ తన ఆర్థిక సహాయం కోసం అర్రులు చాచారు. తనెవరికీ ఏ సహాయము చేయలేదు. తనకిసహాయం కావలసినప్పుడు ఎవరూ తనని ఆదుకోలేదు. ప్రపంచం తన గుండెని రాయిగా మార్చేసింది. తన అనుభూతులన్నీ నశించి పోయాయి తనకి కావలసింది కేవలం తన స్వార్థం! అదే, ప్రపంచం తనకి నేర్పిన గుణపాఠం.

రంగారావు మనసులో ఏదో బాధ కలిగింది. జీవితమే నిస్సారమనిపించింది దతనికి. ఏం సాధించాలి యీ ప్రపంచంలో? మనిషికీ మనిషికీ, మధ్యన ఇన్ని తెరలున్నప్పుడు హృదయానికి ఎలా దగ్గరికి రాగలుగుతుంది. అదే లేనినాడు జీవిత సాఫల్యమేమిటి? తనడబ్బు, తన సహాయం, అందరికీ కావాలి. కాని తనెవరికీ అక్కర్లేదు. తనకి కావాలని అనుకున్నవాళ్ళు తనకి దక్కనే లేదు. విశాల రెండు సంవత్సరాల క్రితం తనని అర్థం చేసుకొని ఉంటే తన జీవితమే మరో విధంగా ఉండేది. ఇప్పుడామె జీవితాన్నిచూసి భయపడి తనసహాయంకోరింది. అంతేకాని తను కావలసికాదు. యీనాటకంలో తనుపాత్ర నిర్వహణాభారాన్ని వహించలేదు.

ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్న రంగారావు ఎదురుగా వేగంగా వస్తున్న కారుని గమనించలేదు. తీరా దగ్గరకు వచ్చేసరికి తప్పుకోబోయాడు. కాని వెనకనుంచి మరొకకారు అలాగే హఠాత్తుగా వచ్చింది. ఒక్కక్షణం మాత్రం అతను ఆలోచించి తప్పుకోడానికి వ్యవధివుంది. కాని ఆ పరిస్థితిలో అతనికి కాలూ చేయీ ఆడలేదు. విపరీతమైన భయం ఆవహించింది. మరుక్షణం అతని కళ్ళముందు కారుచక్రాలు గిరగిర తిరిగినట్టు కనిపించాయి. ఆతర్వాత అతను స్పృహలో లేడు. ప్రమాదం జరిగిపోయింది.

హాస్పిటల్లో రంగారావు బెడ్దగ్గర డాక్టరూ నర్సు ఆదుర్దాగా రంగారావు పరిస్థితి పరిశీలించసాగారు. కొన్ని గంటలు గడిచాయి.

డాక్టరు పెదవులమీద హాసరేఖ ప్రకాశించింది. రంగారావు నెమ్మదిగా కళ్ళు విప్పాడు. వెంటనే గట్టిగా కళ్ళుమూసుకున్నాడు. ప్రశాంతతని సూచించే అతని ముఖకవళికలు చప్పున మారాయి. ఏదో తీవ్రమైన భయాందోళనలు అతనిముఖంలో వ్యక్తం కాసాగాయి.

డాక్టర్ చిరునవ్వుతో రంగారావు భుజం తట్టాడు.

"భయంలేదు. ప్రమాదం దాటిపోయింది కళ్ళు తెరవండి"

రంగారావు వదనంమళ్ళీ ప్రశాంతమైంది నెమ్మదిగా కళ్ళు విప్పాడు. ఎదురుగా డాక్టరు కనిపించాడు. పరిస్థితి అర్థం చేసుకుంటున్నట్టుగా డాక్టరువైపు పరకాయించి చూశాడు రంగారావు.

డాక్టరు చిరునవ్వు నవ్వాడు.

"దైవకృపవల్ల మీరు నాకు ఆశాభంగం కలిగించలేదు."

రంగారావుకి పరిస్థితి క్రమంగా తెలిసింది డాక్టరు అన్నమాటలు పునరాలోచించుకోసాగాడు ఆలోచిస్తూ డాక్టరువైపు చూడసాగాడు. ఎంత కులాసాగా, ఉత్సాహంగా చిరునవ్వుల వెన్నెలలు చిందిస్తూ మాట్లాడుతున్నాడు! మందస్వరంతో అడిగాడు.

"మీపేరేమిటి డాక్టర్?"

"చంద్రశేఖర్"

పౌర్ణమినాటి చంద్రుడు జ్ఞాపకంవచ్చాడు రంగారావుకి.

"అలాగా, మీకు చాలా కృతజ్ఞుడ్ని డాక్టర్ చంద్రశేఖర్"

"నేను నిమిత్తమాత్రుణ్ణి. మృత్యువుతో హోరాహోరీగా పోట్లాడాను. మరిమీరు నాతో సహకరించబట్టే కదా నేనుగెలిచాను."

మనస్ఫూర్తిగా హుషారుగా నవ్వాడు డాక్టరు. తను సహకరించాడట! ఏమిటి తను సహకరించింది. నిస్సహాయుడై పడివుంటే డాక్టరు తన చాతుర్యంతో రక్షించాడు.

చేతకాని డాక్టరైతే?.....

రంగారావుకి ఆ ఆలోచనే భయం కలిగింది. మరోవిధంగా జరిగివుంటే డాక్టరు యిలా, నవ్వుతూ ఉత్సాహంగా మాట్లాడగలిగేవాడుకాదు కదా? అప్పుడాయన ముఖలక్షణాలు ఎలా ఉండేవో!

అనాలోచితంగా రంగారావు మనోవీధిలో ఎవరెవరో వ్యక్తులు గోచరించారు. అందరి వదనాల్లో ఏదో విషాదం. ఏదో బాధ, ఏదో నిస్పృహ రంగారావు ఉల్లాసం హరించిపోయింది. బాధగా కళ్ళుమూసుకున్నాడు. ఏవేవో పిచ్చి ఆలోచనలు అతని మనసుని ముసురుకున్నాయి. ఏవేవో అందులో చిక్కుకుపోయిన మనుష్యులూ, తను ఒక్కడ నిలబడివున్నాడు... కాని... అయ్యో తాను ఉండలేడే.... తను చేతకానివాడు యీనాటి [illegible]!....

[illegible] కూడదనుకున్నాడు రంగారావు. కాని వాక్కుకు ఒప్పుకోలే ఆపాడు. ఒక క్షణం డాక్టరువైపు తేరిపారచూసి వికలమైన మనస్సుని కుదుటపరచుకోడానికి ప్రయత్నించసాగాడు రంగారావు.

"[illegible]?"

డాక్టరువైపు ఆదుర్దాగాచూస్తూ హీనస్వరంతో అడిగాడు రంగారావు.

"నేను తప్పక బ్రతుకుతానా డాక్టర్?"

"తప్పకుండా." అన్నాడు డాక్టర్ నవ్వుతూ.

రంగారావు వదనం ప్రశాంతమైంది.

"మంచిదే కాని మళ్ళీ పాతమనిషినిమాత్రం కాలేను. డాక్టర్".

"నేను హామీయిస్తున్నాను. ఒక్క నెల, రోజుల్లో కోలుకొని మళ్ళీ ఎప్పటిలాగే తిరుగుతారు."

రంగారావు భయంగా "వద్దు, వద్దు డాక్టర్ అలా అనకండి" అన్నాడు.

డాక్టర్కి ఇదేమీ అర్థంకాక రంగారావు వైపు ఆశ్చర్యంగా చూడసాగాడు.

"జరిగిపోయిన ప్రతిక్షణమూ పాతదేకదా డాక్టర్? అలాగే మనుష్యులూ. ఒకే మనిషిలో ప్రతిక్షణమూ ఒక కొత్త మనిషిని గుర్తించటం అసంభవమా డాక్టర్?"

ఏదీ అసంభవంకాదు." అని డాక్టర్ చిరునవ్వు నవ్వుతూ "మీకు విశ్రాంతి అవసరం. ఇంకేమీ ఆలోచించకుండా నిద్రపోండి" అని అతని భుజంవరకూ దుప్పటిలాగి అభయమిస్తున్నట్టుగా భుజం తట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

రంగారావు కళ్ళుమూసుకున్నాడు. వెనువెంటనే కనురెప్పలమాటున దాక్కున్న పాతమనుష్యులెవరెవరో కనిపించారు.

ఒష్ వాళ్ళు ఎవరోకాదు! రంగారావు పోల్చుకున్నాడు.

చేతకాని డాక్టర్! ఊతరాని మనిషి!